

# СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО СПРАВЖНЬОГО ДРУГА В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

*Ю.В. Примак*

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної,

вікової та соціальної психології імені М.А. Скока

Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка

Справжня реальна дружба – базове джерело морального й екзистенційного досвіду особистості. Внутрішні індикатори щирої дружби розкривають шляхи особистісної самоактуалізації, що ґрунтується саме на екзистенційній і моральній активності людини, її духовності. Екзистенціал дружби у цілому статичний, але саме завдяки реальним дружнім стосункам (наприклад у віковому зрізі) він здатен до динамічності: змінюється його глибина й інтенсивність. Вважаємо, що обґрунтованим буде розгляд реальної справжньої дружби як одного з чинників, що забезпечує психологічний здоровий розвиток особистості, її суб'єктивне благополуччя (недаремно ж синонімічний ряд в рідній мові до слова «дружба» вибудовують такі слова, як: «приятель», «довіра», «побратимство» тощо).

Залишаючись самою собою, особистість в дружбі й в реальних справжніх дружніх стосунках реалізує можливість збагачуватися внутрішньо і водночас взаємопізнавати, взаємозмінюватися, взаєморозвиватися з іншим/іншою/іншими. Заразом у процесі дружньої взаємодії найчастіше проявляються такі соціально-психологічні механізми як ідентифікація, проєкція, злиття, перенос. Відтак, чим більше конфліктів і протиріч існує в самій особистості, тим характернішими для неї є прояви вищезгаданих механізмів ззовні та ще й в неадаптивному форматі (наприклад, йдеться про ідентифікацію-асиміляцію (Ю. Примак; 2012)). Позаяк у дружбі завжди лишається місце для внутрішнього протиріччя, особливого змістового напруження, то у цьому й може виявлятися її внутрішній парадокс: протистояння – істинна дружба (У. Блейк).

Проблеми знаходження особистістю свого місця в сучасному світі й побудова справжніх довірчих взаємин з близькими й в цілому з людьми, усвідомлюючи себе, свою залежність чи незалежність від інших, відповідальність за власне життя й життя інших, тепер актуалізуються як ніколи. Нині дистанціювання – результат не лише необхідності боротьби за власне виживання, а й невирішених внутрішньосімейних й особистісних конфліктів, COVID-пандемії та її наслідків, виникнення безлічі гарячих точок, що неабияк увиразнює значущість близьких довірчих людських (дружніх) стосунків. Останні важливі на всіх етапах онтогенезу людини, але й мають свою певну специфіку. Так, друг може бути й близнюком (йдеться передусім про екзистенційно-психологічного близнюка або *alter ego*), і суперником, і рівноправним партнером, і другом-дистанцією, і помічником, і другом в реалізації свого «Я», і другом-мрією, і другом-дитиною (А. Родіна; 2000) або навіть уявним другом (О. Ілларіонова; 2012). Також, наприклад, діада дружба-наставництво та дружба-учнівство часто має місце в сім'ї (стосунки старших і молодших) або ситуативних малих групах (спортивних або творчих колективах).

З метою дослідження соціальних уявлень осіб юнацького віку про справжнього друга було використано метод вільних асоціацій та метод незакінчених речень. Респондентам пропонувалася анкета, серед завдань якої були такі, в яких ми просили продовжити речення на кшталт: «Дружба – це...», «Справжній друг для мене – це...», «Для мене особисто другом є...» тощо. Відмітимо, що використані методи водночас є й дієвими методами стимулювання самопізнання і рефлексії щодо екзистенціалу й етосу дружби і феномену «справжнього» в дружніх стосунках молодої людини зокрема. Зауважимо, що рефлексії потрібен певний ідеал, у даному разі щодо етосу «справжній друг». А такий ідеал має бути водночас й абстрактним, й конкретним, тобто таким, що має відношення до безпосередньої діяльності (В. Турбан; 2016). У дослідженні респонденти вказували свій вік (середній –

19 р.), стать (заразом дотримано принципу репрезентативності вибірки: 48% – жіночої, 52% – чоловічої статі). Вибірку на цьому етапі склали 106 учасників.

Найчастіше у свідомості молоді щодо досліджуваного феномена значуще увиразнювалося наступне: справжній друг – «підтримує за будь-яких обставин» (67%), «людина, якій можна довіряти» (26%), «людина, яка вміє цінувати іншого» (25%), «той, хто щирий» (20%). Заразом були й поодинокі випадки, коли взагалі представники обох статей відмовлялися рефлексувати з цього приводу. Також зустрічалися достатньо категоричні відповіді на кшталт: «справжніх друзів немає, позаяк кожен сам за себе», «друзі приходять і йдуть, а *alter ego* лишається», «це дурник», «я не вірю в дружбу» ( $p \leq 0,05$ ) (відмітимо, що йдеться виключно про респондентів чоловічої статі).

Заразом у досліджуваних жіночої статі уявлення про справжнього друга особливо увиразнилися дієслівним змістом передусім щодо категорії «справжній» (йдеться про таке: справжній друг «підтримує», «цінує», «радує», «співчуває», «допомагає», «говоритиме правду», «не зраджує», «вислухає», «не пліткує», «не дивитиметься на зовнішність і розум», «не звертає уваги на статус», «жертвує своїми інтересами», «тримає слово»). В однаковій мірі і в юнок, і в юнаків реалізується прикметникове підсилення етосу справжнього друга за рахунок індикаторів: «вірний» (35%), «відповідальний» (31%), «відкритий» (29%), «щирий» (25%), «співчутливий» (23%), «справедливий» (23%), «розсудливий» (21%), «веселий» (20%), «прогресивний» (20%), «толерантний» (15%).

Специфіка соціальних уявлень про справжнього друга у юнаків і юнок також виявилася у спрямуванні перших на практичне застосування дружби, і у спрямуванні других на задоволення потреб у теплі, турботі і прийнятті через взаємини з подругою. Цілком виправданими, на нашу думку, будуть роздуми й про те, що потреба у самоствердженні, а також уявлення «Я»-реального як залежного/підвладного й «Я»-ідеального/віртуального як незалежного/владного підштовхує людину до вибору друга, з котрим можна і змагатися. Водночас

останнє цінується з віком все менше (для порівняння з підлітковим віком, коли тому надається більша увага).

Особливість уявлень про друга у представників обох статей полягає в тому, що юнки часто сприймають його (а точніше подругу) як дитину і турбуються про неї, що практично не характерно для юнаків. Для дівчат важливіша емоційна підтримка і розуміння, а для хлопців – практична сторона дружби, дієва допомога (але й веселощі не завадять). Заразом в осіб чоловічої статі уявлення про друга виявилися диференційованішими. Для дівчат важливішою є зріла дружба або така, що дає можливість самоствердитися або відчутти тепло. Для хлопців дружба – щось дещо практичніше, активніше (друг – партнер по розвагам, як людина, котра забезпечує життя, як певний ідеал, до котрого хочеться прагнути або ж як об'єднання протилежностей). Дівчата не вказували конкретно статі справжнього друга, водночас у поодиноких випадках наголошувалося, що це «мама», «подруга».

У цілому в уявленнях осіб юнацького віку про справжнього друга виразніше спрацьовують поведінкова й емоційна складові. Молодь переконана, що якщо у людини є потреби спілкуватися, співчувати, поважати себе й іншого, то їхнє задоволення і сприяє формуванню її духовного світу. Вважаємо, що нині задоволення потреби у безпосередньому спілкуванні на достатньому рівні, з огляду на стрімку віртуалізацію, діджиталізацію, світову пандемію коронавірусу, гарячі точки, й справді є дискусійним. Заразом в юнацькому віці дружні стосунки продовжують демонструвати свою важливість. Юнаки й юнки свідоміше ставляться до таких стосунків, позаяк, вирішуючи внутрішні протиріччя (пов'язані з професійним становленням, усвідомленням життєвих цінностей і визначенні життєвих завдань), вони усвідомлюють істинну значущість друга або близької людини.